

**Özgün Bir Meâl Hazırlama İmkânı: Faruk Beşer'in Kur'an-ı Hakîm'in Meâli ve
Kısa Tefsiri**
**The Opportunity to Prepare an Original Translation: Faruk Beşer's
Translation and Short Commentary of the Qur'an**

Ahmet ÖZBAY

Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı, Başiskele Müftülüğü, Kocaeli, Türkiye
Assist. Prof., Presidency of Religious Affairs, Başiskele Mufti, Kocaeli, Turkey
ozbay.ahmet@hotmail.com ORCID: 0000-0002-2388-8976

Atıf/©: Özbay, Ahmet (2024). Özgün Bir Meâl Hazırlama İmkânı: Faruk Beşer'in Kur'an-ı Hakîm'in Meâli ve Kısa Tefsiri, *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11/22 ss. 22-49.

Citation/©: Özbay, Ahmet (2024). Opportunity To Prepare An Original Meal: Faruk Beşer's Interpretation And Short Commentary Of The Qur'an, *Kafkas University Faculty of Divinity Review*. 11-22, pp. 22-49.

Makale Bilgisi / Article Information:

Doi: 10.17050/kafkasilahiyat.1476990

Type / Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Geliş Tarihi: 2 May / Mayıs 2024

Accepted / Kabul Tarihi: 10 July / Temmuz 2024

Published / Yayın Tarihi: 15 July / Temmuz 2024

Volume / Cilt: 11; **Issue / Sayı:** 22; **Pages / Sayfa:** 22-49.

Suggested ISNAD Citation: Özbay, Ahmet (2024). Özgün Bir Meâl Hazırlama İmkânı: Faruk Beşer'in Kur'an-ı Hakîm'in Meâli ve Kısa Tefsiri, *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11/22, (2024), 22-49.

Notlar/Notes

Yazar(lar), herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.
Turnitin/Ithenticate/İntihal ile İntihal Kontrolünden Geçmiştir

Screened for Plagiarism by Turnitin/Ithenticate/İntihal

Licenced by CC-BY-NC ile lisanslıdır

www.dergipark.org.tr

The Opportunity to Prepare an Original Translation: Faruk Beşer's Translation and Short Commentary of The Qur'an

Ahmet ÖZBAY

Abstract

In this study, the basic features of the work named "Translation and Short Commentary of the Qur'an: Dictionary of Basic Qur'anic Concepts", which emerged within the activities of understanding and giving meaning to the Qur'an, which is expressed as "interpretation" rather than "translation" in our country, Its evaluation in terms of translation techniques and its contributions to the field are discussed In this work, the parentheses in other meanings are not included at all, and several verses are never interpreted together, each verse is interpreted separately. Some of the concepts mentioned in the meaning are explained in the section in which they are mentioned, and in addition, a dictionary of Quran concepts, a commentary on the names of Allah in which the names of Allah in the Quran are explained, and a short history of the Prophets are added to the last part of the work, contributing to the originality of the work. Thus, the interpretation has emerged as a kind of concise tefsir. In his work, Beşer gave importance to the explanation of the Quran with the Quran and the hadith, touched upon the reason for revelation, made references to the texts of the Holy Books before the Quran, and included the sciences of the Quran. He mentioned the views of different sects on fiqh issues without making a choice but did not refrain from choosing a sect in terms of belief. He took care to use words, concepts and proverbs in current language, and touched upon the problems of the age such as GMO foods and some controversial issues seen in today's sects and communities. In this respect, the translator's views and thoughts were also evaluated in the work called Short Tafsir. This study conducted on the work in question; It aims to shed light on new translation studies to be carried out as well as evaluating the current study.

Keywords: Commentary, Qur'an, Translation, Concepts of the Qur'an, Faruk Beşer.

Özgün Bir Meâl Hazırlama İmkânı: Faruk Beşer'in Kur'an-ı Hakîm'in Meâli ve Kısa Tefsiri

Ahmet ÖZBAY

Öz

Bu çalışmada, ülkemizde tercümeden ziyade "meâl" olarak ifade edilen ve Kur'an'ı anlama ve anlamlandırma faaliyetleri içerisinde ortaya çıkan "Kur'ân-ı Hakîm'in Meâli ve Kısa Tefsiri: Temel Kur'ân Kavramları Sözlüğü" isimli eserin temel özellikleri, meâl teknikleri açısından değerlendirilmesi ve alana yaptığı katkılar ele alınmaktadır. Bu eserde diğer meâllerde yer alan parantezler kullanılmamış, hiçbir zaman birkaç âyete beraberce meâl verilmemiş ve her bir âyet ayrı meâllendirilmiştir. Meâlde geçen bir kısım kavramlar geçtiği bölümde açıklanmış bunun yanında eserin son bölümüne Kur'an kavramları sözlüğü, Kur'an'da geçen Allah'ın isimlerinin açıklandığı esmâ-i hüsnâ serhi ve kısa Peygamberler tarihi de ilave edilerek çalışmaya özgünlük kazandırılmıştır. Böylece meâl,

bir nevi özlü tefsir olarak ortaya çıkmıştır. Beşer, çalışmasında Kur’an’ın Kur’an’la ve hadislerle açıklanmasına önem vermiş, sebab-i nüzule değinmiş, Kur’an öncesi Kutsal Kitapların metinlerine atıflarda bulunmuş ve Kur’an ilimlerine de yer vermiştir. Fıkhî konularda farklı mezheplerin görüşlerini tercihte bulunmaksızın zikrederken itikâdî açıdan bir mezhep tercihinde bulunmaktan kaçınmamıştır. Güncel dilde yer alan kelime, kavram ve atasözlerini kullanmaya özen göstermiş, GDO’lu gıdalar gibi çağın problemlerine, günümüz tarikat ve cemaatlerinde görülen bir kısım tartışmalı konulara değinmiştir. “Kısa Tefsir” olarak da isimlendirilen eserde mütercim’in görüş ve düşünceleri de yer almaktadır. Söz konusu eser üzerine yapılan bu çalışma, meâlin değerlendirilmesi yanında yapılacak yeni meâl çalışmalarına ışık tutmayı da hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur’an, Meâl, Kur’an Kavramları, Faruk Beşer.

GİRİŞ

Bir düşünceyi veya bir konuyu eksiksiz olarak anlatan ses birlikteliği veya kelime dizisi olan söz, canlı varlıkların iletişimini sağlayan en etkin ifade biçimidir. Bir sözün doğru anlaşılması söyleyenin maksadının anlaşılmasını sağladığı gibi sözün hedefine ulaşmasına da hizmet eder. İnsanlığı karanlıklardan aydınlığa, dalaletten hidayete ulaştıran, dünya ve âhiret saadetini elde etmenin yollarını gösteren Kur’an’ın okunması, anlaşılması ve hayata tatbik edilmesi, Müslümanların en başta gelen vazifelerindendir. Diğer tüm kutsal metinlerde olduğu gibi Kur’ân-ı Kerîm de indirildiği coğrafyada muhatap olduğu kitlenin dili olan Arapça nazil olmuştur. Bununla birlikte Kur’an’ın kıyamete kadar hangi dilden ve hangi ırktan olursa olsun bütün insanlara hitap ediyor olması onun Arapça’dan diğer dillere tercüme edilmesini gerekli kılmaktadır.

Dillerin gelişme serüveni, insanların yaşam standartlarının yeni mesele ve problemler ortaya çıkarması, farklı dil ve kültüre sahip milletlerin İslam ile tanışması gibi sebepler de Kur’an’ın anlam dünyası üzerinde yeni çalışmaları gerektirmektedir. Bununla birlikte Kur’an’da kıssaları nakledilen Peygamberler (a.s.) farklı zamanlarda, farklı dilleri konuşan toplumlarda yaşamışlardır. Onların yaşadıkları olaylar yanında Allah’ın meleklerle, şeytanla, diğer varlıklarla olan konuşmaları ve bu varlıkların da kendi aralarındaki konuşmaları Kur’an’da Arapça dile getirilmiştir. Bu durum Kur’an’ın kendisinin de bir başka dile çevrilebileceğine işaret olarak görülebilir.

Kur’an’ın tercüme faaliyetlerinin Allah Resûlü’nün (s.a.s.), komşu ülkelerin hükümdarlarına gönderdiği mektuplar içinde yer alan besmele ve âyetler, şifâhî olarak tercüme edilmiştir. Selmân-ı Fârisî’ye (ö. 36/656[?]) atfedilen mektupta ise ilk yazılı Kur’an tercümesi yer almaktadır.¹ İlk Türkçe Kur’an tercümesinin tarihi ve mütercimi

¹ Hidayet Aydar, *Kur’an-ı Kerim’in Tercümesi Mes’alesi*, (İstanbul: Kur’an Okulu Yay., 1996), 281-283.

bilinmemekle beraber bu çalışmanın IV-V/X-XI. yüzyıllarda gerçekleştiği ifade edilmiştir.² Türkiye’de ise Cumhuriyet’in ilânından kısa bir süre sonra birkaç tercüme neşredilmiştir.³ TBMM’nin isteğiyle Diyanet İşleri Reisliği tarafından daha önce Kur’an tefsiri yazmakla görevlendirilen Elmalılı Muhammed Hamdi’ye Kur’an’ın tercümesi görevi de verildi.⁴

Günümüzde Kur’an meâlleri ile ilgili yapılan sempozyum, panel, makale ve akademik çalışmaların yanı sıra yeni tefsir ve Kur’an meâlleri de kaleme alınmaktadır. Bunlardan biri de Faruk Beşer’in *Kur’ân-ı Hakîm’in Meâli ve Kısa Tefsiri: Temel Kur’ân Kavramları Sözlüğü* isimli Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı tarafından 2021 yılında yayınlanan eseridir. Söz konusu eser, bir meâl ve aynı zamanda kısa tefsir olarak hazırlanmıştır. Meâlde Kur’an kavramları sözlüğü, Allah’ın güzel isimlerinin açıklaması, kısa peygamberler tarihi, kavramlar sözlüğü gibi bölümlerin bulunması ve meâl metninde hiç parantez kullanılmaması, meâl üslûbu açısından eseri incelemeyi gerekli kılan unsurlardandır. Ayrıca eserin önsözünde, mevcut meâllerdeki eksiklikleri gidermeyi hedeflediğini ve meâlini okuyanlardan da düzeltme ve ikazlarını beklediğini belirtmesi Beşer’in eserini ele almaya vesile olan sebeplerden olduğu söylenebilir. Bu çalışmada, Beşer’in meâli hazırlamadaki tutumu, ayetlere yaklaşımı ve değerlendirme tarzı tespit edilmeye çalışılacak, Kur’an’a ve tercümeye bakışı değerlendirilecek, tercümedeki metodu ortaya çıkarılırken önceden yapılmış meallere ilave çok kısır bir kısım düzenlemeler ile yetinip yetinmediği, alana kattığı özgünlükler ve yenilikler ele alınacaktır. Bir makale çerçevesinde sair meâllerle karşılaştırılarak tenkide açık noktalar tespit edilmeye çalışılacaktır. Günlük yaşam konuşmalarında veya eserlerinde gayet anlaşılır ifadeler kullanılırken meâlde de açık, net, anlaşılır bil dil kullanıp kullanmadığı ve zamanın literatürünün ne ölçüde esere yansıtıldığı da ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

Meâller üzerinde yapılacak çalışmalar, Kur’an’ın anlam dünyasına katkı sağlamanın yanında nitelik bakımından daha özgün ve faydalı eserlerin ortaya çıkmasına vesile olacak böylece birbirinin tekrarı olan eserlerin önüne geçilecektir.

Söz konusu eseri incelemeye geçmeden önce tercüme çeşitleri ve Kur’an tercümesinin yapılabilmesi için gerekli hususlar hakkında bilgi verilmesi konunun daha anlaşılır olmasını sağlayacaktır.

1. Tercüme Çeşitleri ve Kur’an Tercümesi

Bir kelamın manasını diğer bir lisanda dengi bir ta’bir ile aynen ifade etmek⁵ anlamına gelen tercüme iki kısma ayrılmaktadır: Lafzî tercüme, bir metne sadık kalınarak

² Abdülkadir İnan, *Kur’ân-ı Kerîm’in Türkçe Tercemeleri Üzerinde Bir İnceleme*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., 1961), 4, 8.

³ Hidayet Aydar, “Kur’an”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yay., 2002), 26/407.

⁴ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dîni Kur’ân Dili* (İstanbul: Nebioğlu Basımevi, 1960), 8.

⁵ Yazır, *Hak Dîni*, 1/9.

kelimeye karşılık kelime ile ve dolayısıyla asıl dildeki cümle yapısı ve tertibi aynen koruyacak şekilde başka bir dile tercüme etmektir. Manevî tercüme ise bir sözün manasının başka bir dilde yeniden üretilmesi olarak tarif edilebilir. Bu tür çeviri, asıl dilin kelime tertibine bağlı kalmaksızın ve asıl metnin üslubuna riayet etmeksizin bir kelamın manasını başka bir dile açıklamaktır.⁶

Kur’an’da belirli bir zaman diliminde, sınırlı bir coğrafya içerisinde ve insanların konuştuğu dil ile bütün insanlığa hitap edilmektedir. Bununla birlikte kullanılan dil ve üslup tarif edilirken “beyan”⁷ kavramıyla Kur’an’ın açık, yalın ve sade olduğu belirtilmektedir. Tabii ki bu beyan, yine tek bir dil üzerine bina edilmiştir ki bu da Arapçadır. Arapçanın da dâhil olduğu herhangi bir dilin bir başka dile tercümesinde kendine özgü zorluklar vardır. Kur’an’ın ilâhî olmasının yanında dilsel açıdan icazı başka bir dile çevrilmesini daha da zorlaştırmaktadır.⁸

Ayrıca İslam âlimleri Kur’an’ın tefsir edilebilmesi için bir takım şartlar ortaya koymuşlardır ki bunlardan bazıları şöyledir: Arap dili, sarf-nahiv, iştikâk, me’ânî, beyân, bedî’, belağat,⁹ fıkıh usûlü, usûlü’-d-dîn, esbâb-ı nüzûl, nâsih-mensuh.¹⁰ Hatta bazı İslam âlimlerince matematik, hey’et (astronomi), nucûm (astroloji), mühendislik, tıp ve diğer fen bilimleri¹¹ de gerekli Kur’an tefsiri için gerekli görülebilmektedir.

Kur’an’ın tam manasıyla bir tercümesinin yapılamayacağı, onun sadece aslına yakın bir şekilde, biraz noksanıyla ifade edilebileceği iddia edilmiştir. Bu şekildeki tercüme de Kur’an’ın tercümesi demekten kaçınılmış ve bunun yerine “meâl” lafzı kullanılmıştır.¹² Meâl, “bir kelamın manasında her veçhile aynen değil de biraz noksanıyla ifade etmek”¹³ demektir. En mükemmel meâller dâhi Kur’an’ın anlamını bir zaman ve mekân açısından dondurmaktadır denilebilir. Oysa “ilâhî hitâp, kendisini sunan kaynak olan Yüce Allah’ın diri ve hayat sahibi olması gibi hep diri ve canlıdır. Hayat kaynağı, hayat dolu ve dinamik olan, ebedî bir hitâp ve davettir.”¹⁴ Dolayısıyla her yeni gün Kur’an’ın anlamı yenilenmeye açıktır. Bu doğrultuda yapılan çalışmalardan biri olarak sayılan Faruk Beşer’in “Kur’an-ı Hakîm’in

⁶ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1979), 213.

⁷ el-Mâide 5/15; en-Neml 27/1; Yâsîn 36/69.

⁸ Osman Bilen, “Tercüme ve Meâl Farklı mı?: ‘Kur’an Meâli’ Kavramı Üzerine Bir Çözümleme”, *Kur’an Meâlleri Sempozyumu- eleştiriler ve öneriler- (1)*, (Ankara: DİB Yay., 2007), 178.

⁹ Râğîb el-İsfahânî, Huseyn b. Muhammed, *Mukaddimetu camî’i’t-tefâsîr*, thk. Ahmed Hasen Ferhât (Kuveyt: Dâru’-d-Da’ve, 1984), 94-95; Süyûtî, Ebû’l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî eş-Şâfiî, *el-İtkân fî ‘ulûmi’l-Kur’an*, thk. Şuayb el-Arnaud (Beyrut: Müessesetü’r-Risale, 1. Baskı, 1429/2008), 771-772.

¹⁰ Muhyiddin b. Suleymân el-Kâfiyecî, *et-Teysîr fî kavâ’idi ‘ilmi’-t-tefsîr*, thk. M. Huseyn ez-Zehebî, (Kâhire: Mektebetu’l-Kudsî, 1998), s. 27-29; Süyûtî, *İtkân*, 771-772.

¹¹ Necmüddîn Süleyman b. Abdülkavî et-Tûfî, *el-İksîr fî ilmi’-t-tefsîr*, thk: Abdulkadir Hüseyin, (Kahire: Mektebetü’l-Adâb, 1977), 47-48.

¹² Cerrahoğlu, *Usûl*, 216.

¹³ Yazır, *Hak Dîni*, 1/30.

¹⁴ Mazhar Dündar, *İlâhî Hitabın Mahiyeti*, (Ankara: İlâhiyât Yayınları, 2021), 261.

Meâli ve Kısa Tefsiri” eserine, öncelikle yararlanılan kaynaklarından başlamak üzere değerlendirilmesine geçilecektir.

2. Faruk Beşer’in Kur’an-I Hakîm’in Meâli ve Kısa Tefsirinin Kaynakları

Bir meâl hazırlanırken indirilişinden itibaren Kur’an hakkında yazılan eserlerin ortaya çıkan çalışmaların göz önünde bulundurulması son derece önemlidir. Beşer de çalışmasının başlangıcında diğer Kur’an meâllerinden istifade etmiş fakat mevcut meâllerde eksiklik ve hatalar görmesi sebebiyle çalışmanın ilerleyen safhalarında bu istifadeyi oldukça azaltmıştır. Bunun yanında elektronik kaynaklar vasıtasıyla hemen her tefsire ulaşma imkânı yanında özellikle Mukatil b. Süleyman (ö. 150/767), Ferrâ (ö. 207/822), Taberî (ö. 310/923), Mâtürîdî (ö. 333/944), Zemaşerî (ö. 538/1144) gibi birçok müfessirin eserlerine başvurmuş; kavramlar için de Râgıb el-İsfahânî’nin (ö. V/XI. Yüzyılın ilk çeyreği) görüş ve değerlendirmelerine müracaat etmiştir. Beşer, çalışmasının kaynaklarını gösterirken oldukça özensiz hareket etmiştir. Bazen yalnızca eser sahibinin ismini veya kitabın ismini¹⁵ vermekle yetinmiştir. Halbuki okuyucunun ulaşabileceği şekilde eserlerin cilt ve sayfa numaralarını vermesi daha faydalı olabilirdi. Çalışma yalnızca bir meâlden ibaret olsa idi belki kaynak göstermeye ihtiyaç hissedilmeyebilir, kitap veya müellif ismi ile yetinilebilirdi. Fakat özellikle akademik ortamdan gelen şahsiyetlerin kaynak gösteriminde daha özenli hareket etmesi beklenir bir durumdur. Bazen de: “*Onlar sana indirilene de senden önce indirilenlere de inanırlar. Ahirete kesin imanları vardır onların.*”¹⁶ âyetinin açıklamasında olduğu gibi (Semin, Umdetül huffaz IV, 291)¹⁷ şeklinde tam olarak vermektedir. Bu şekilde kaynağın tam olarak verilmesi, eserin tamamına yayılabilirdi. Bunun yanında Beşer, yararlandığı kaynakları bazen de hiç belirtmemiştir. Bu konuda şu örnekler göze çarpmaktadır:

“*İman edip salih amelleri yapanlara müjde ver ki, içinde ırmaklar akan cennetler onlarıdır. Onlara o cennetlerde rızık olarak bir meyve verildiği her defasında, bu bize daha önce de rızık olarak verilenin aynısı, diyecekler...*”¹⁸ âyetiyle ilgili açıklamada Abdullah b. Abbas’a ait “Dünyada olan hiçbir şey, ismi dışında, cennette aynen mevcut değildir.”¹⁹ şeklinde bir görüş aktarılırken herhangi bir kaynak verilmemiştir.

Yine “Müminlerin her doğru işe besmele ile başlamaları önemli bir edeptir, sünnettir, zikirdir ve fikirdir.”²⁰ ifadelerinin alındığı kaynak belirtilmemiştir. Bu ifadeler, referans alınacak kaynakların birinde şöyle yer almaktadır:

¹⁵ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-Bakara 2/54,58.

¹⁶ el-Bakara 2/4.

¹⁷ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-Bakara 2/4.

¹⁸ el-Bakara 2/25.

¹⁹ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-Bakara 2/25.

²⁰ *Meâl*, Beşer, 2.

“Bismillah her hayrın başıdır. Biz dahi başta ona başlarız. Başta Bismillah zikirdir. Âhirde Elhamdülillah şükürdür. Ortada, bu kıymettar hârîka-i sanat olan nimetler Ehad-i Samed’in mu’cize-i kudreti ve hediye-i rahmeti olduğunu düşünmek ve derk etmek fikirdir.”²¹

Aynı şekilde “Âyette ‘nimetlerden’ değil de ‘rıziıklardan’ denmiş olması, asıl verilmesi gereken yerin temel ihtiyaçlar olduğunu; ‘size verdiğimiz’ denmesi vermeye teşvik anlamında veren biziz, onları siz yaratmadınız anlamını; ‘infak edin’ ifadesi, boş ve lüks ihtiyaçlar için değil, kişinin nafakası için kullanacağı şeylere verin anlamını ihsas eder.”²² ifadelerinin kaynağı da şu cümleler olarak gözükmektedir:

“Teb’izi ifade eden “مِنْ” israfın reddine; “مِمَّا”nın takdimi, sadakanın kendi malından olduğuna; “رَزَقْنَا” minnetin olmamasına, çünkü veren Allah’tır, kul ise bir vasıta; rızkın “لَا”ya olan isnadı, fakirlikten korkulmamasına; rızkın âmm ve mutlak olarak zikredilmesi, sadakanın ilim ve fikir gibi şeylere de şâmil olmasına; “نَفَقَ” maddesi; alanın, sefahete değil, hâcat-ı zaruriyesine sarf etmesine işaretlerdir.”²³ Dolayısıyla alıntı yapılan bu ifadelerin kaynağı belirtilebilirdi. Ayrıca meâl ve kısa tefsir çalışmasının son bölümüne kaynakça eklenmiş olsa idi faydalanılan eserlere kolayca ulaşma imkânı sağlanmış olur böylece okuyucu için daha faydalı da olunabilirdi.

3. Sûrelerin Giriş Bölümleri ve Kavram Tahlilleri

Ele alınan meâl ve kısa tefsir çalışmasında her sûre başlangıcında o sûre hakkında genel malumat verilmiş, sûrenin isimleri ve muhtevaları ele alınmıştır. Birçok meâlde sûrelerin baş taraflarında sûrenin sadece mekkî veya medenî olduğu bilgisi ile yetinilirken bu meâlde daha geniş bilgiler yer almaktadır. Sûre girişlerinde bütün sûrenin veya âyet bölümlerinin faziletine dair bilgiler verilmesi de meâl için bir özgünlük katmaktadır.²⁴ Yine âyet pasajlarının başında konu ile ilgili bilgiler verilmesi okuyucuyu yormadan, geriye dönüş yapmaya ihtiyaç bırakmadan konuyu anlaşılır kılmaktadır.²⁵

Beşer, âyetlerde geçen kavramlara bazen hem geçtiği âyetin açıklamasında hem de çalışmanın sonuna “Kur’an-ı Kerîm’de geçen temel kavramlar, bazı isimler ve kelimeler” başlığı altında ele aldığı müstakil bir bölümde yer vermiştir. Bazen de kavramları sadece geçtiği yerde²⁶ konu ile alakası ve âyetlerin siyak-sibak ilişkisi yönüyle ele almıştır. Kur’an’da geçen kavramların aynı sahifede açıklanması manayı doğru anlamaya hizmet ettiği söylenebilir. Aksi durumda sözlük, tarih, tefsir, fıkıh, hadis vb. ikinci bir kaynağa

²¹ Bediüzzaman Said Nursî, *Sözler* (İstanbul: Envar Neşriyat, 1991), 5-7.

²² Mütercim yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-Bakara 254.

²³ Nursî, *İşârâtü'l-i’caz fî Mezânni'l-icâz*, çev. Abdülmecid Nursî (Ankara: D.İ.B. yay., 2015), 162.

²⁴ *Meâl*, Beşer, 5.

²⁵ Mütercim yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-Bakara 2/6, 24.

²⁶ Mütercim yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-Bakara 2/183, 189, 194, 212.

müracaat etme ihtiyacı ortaya çıkabilmektedir. “*Hidayete karşı dalaleti satın alanlar bunlardır.*”²⁷ âyetinin açıklamasında “hidayet” ve “dalalet” kavramı ele alınmaktadır.²⁸ Bazı meâllerde²⁹ bu vb. kavramlar açıklanmadan yer aldığından metni anlamak oldukça zor olmaktadır. Ayrıca çalışmanın sonuna kavramlar sözlüğü ilave edilmesi eserden istifadeyi artıran bir özellik olarak görülebilir. Bu açıdan da meâl ve kısa tefsir, çağdaş ve özgün bir çalışma olarak değerlendirilebilir.

4. Kur’an’ın Kur’an ve Hadislerle Açıklanması

Kur’an’ın Kur’an ile tefsir edilmesini bir metod olarak kavramlaştıran İbn Teymiyye (ö. 728/1328) olmakla birlikte tefsir mukaddimesinde bunu bir usul olarak İbn Kesîr,³⁰ (ö. 774/1373) benimsemiş, Kur’an ilimlerine dair eserlerinde Zerkeşî³¹ (ö.794/1392) ve Süyûtî³² (ö. 911/1505) de bu bahisleri İbn Teymiyye’den alarak aktarmışlardır.³³

Kur’an meâli için de geçerli ve gerekli olan bu husus, ele alınan meâl ve kısa tefsirde de görülmektedir. Bazen “*Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Gözlerinde de perde vardır. Artık onların hakkı büyük bir azaptır.*”³⁴ âyet meâlinin hemen akabinde (el-A’raf 7/129; en-Nahl 16/108; el-Hac 22/46) şeklinde yalnızca âyet numaraları ile diğer âyetler referans verilmektedir. Bazen de âyet meâlinin açıklama bölümünde konu ile ilgili diğer âyetlerdeki bilgilere yer verilmektedir: “*Allah’ı ve müminleri aldatmaya kalkışıyorlar. Oysa kendilerinden başkasını aldatamazlar, ama bunun farkında değildirler.*”³⁵ âyet meâlinin açıklama bölümünde “Başka âyetlerde münafıkların en önemli belirtilerinin ya da özelliklerinin namaza tembel ve üşengeç davranmaları olduğu söylenir. Cehennem alt tabakasında olacakları bildirilir. Bkz. Nisa 4/142, 145; Tevbe 9/54.”

Bununla birlikte Allah’a iman edip tam teslim olanların herhangi bir korku ve endişeden uzak olacaklarının belirtildiği “Rabbimiz Allah’tır deyip, sonra dosdoğru gidenlere bir endişe yok, onlar geçmişe de üzülmecekler.”³⁶ âyetiyle üzüntü ve endişeden uzak kalmalarının sebeplerinin açıklandığı “Rabbimiz Allah’tır dedikten sonra istikametten

²⁷ el-Bakara 2/16.

²⁸ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-Bakara 2/16.

²⁹ Diyanet Vakfı Meâli, Elmalılı Meâli (Orişinal), Hayrat Neşriyat Meâli, Ömer Nasuhi Bilmen Meâli (Erişim 22 Eylül 2022), el-Bakara 2/16.

³⁰ Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kureşî ed-Dımaşkî, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Kerîm*, (Beyrut: Dâru'l-Müfid, 1403/1983), 4.

³¹ Bedreddin Muhammed b. Abdillâh ez-Zerkeşî, *el-Burhân fî ulûmi'l-Kur'an*, thk. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim, (Beyrut: Dâru'l-Marife, t.y), 2/175.

³² Süyûtî, *İtkân*, 763.

³³ Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm İbn Teymiyye, *Mukaddime fî usûli't-Tefsîr*, thk. Adnan Zerzur (y.y., 2. Baskı, 1392/1972), 93.

³⁴ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Kur'an-ı Hakîm'in Meâli ve Kısa Tefsiri*, çev. Faruk Beşer, (İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., 2021), el-Bakara 2/7,9,14,16.

³⁵ el-Bakara 2/9.

³⁶ el-Ahkâf 46/13.

hiç ayrılmayanların ise üzerlerine hep melekler iner; endişe etmeyin, mahzun olmayın, size vaad edilen cennetle sevinin diye.”³⁷ âyeti Kur’an’ın Kur’an ile tefsiri metoduna uygun olup beraberce ele alınması gereken âyetlerdendir. Fakat bu örnekte olduğu gibi ele alınan eserde bazen âyetin âyet ile tefsirine yer verilmediği de görülmektedir.

Kur’an’ı anlamada Kur’an’ın Kur’an’la tefsirinin ardından ikinci kaynak olarak Allah Resûlü’nün(s.a.s.) hadisleri değerlendirmeye alınmaktadır. Hz. Peygamber’in (s.a.s.) söz, fiil ve takrirlerinin sözle tesbit edilmiş şekline hadis denir. Teâmüle ve hukukî anlayışa göre bir elçi, onu gönderen gibi addedilir ve hatta elçinin sözü, onu memur edenin şahsen söylediği söz gibi kabul edilir.³⁸ Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.s.), Kur’an’ı insanlara ulaştırmasının³⁹ yanında âyetlerini açıklama⁴⁰ ve yaşantısıyla uygulama⁴¹ görevini de yerine getirmiştir.

Beşer de Kur’an’ın meâl ve kısa tefsirini hazırlarken sûrelerin giriş bölümlerinde⁴² ve âyet meâllerininin açıklama bölümlerinde⁴³ Hz. Peygamber’in (s.a.s.) hadislerine sıkça başvurmuştur: “*Sonra bu olayın ardından kalpleriniz katılaştı, taş gibi hatta daha da katı oldu. Çünkü öyle taşlar vardır ki, içinden ırmaklar fışkırır, öyleleri vardır ki, parçalanır ve içinden su çıkar, öyleleri vardır ki, Allah korkusundan yuvarlanıverir. Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir.*”⁴⁴ âyetiyle ilgili olarak şu hadisi kaydeder: “İçinde Allah’ın zikri geçmeyen çok söz etmeyin. Çünkü Allah’ın zikredilmediği çok söz kalbi katılaştırır. Allah’tan en uzak insanlar, kalbi katı olan insanlardır.” Beşer bu hadisi kaydettikten sonra yalnızca (Tirmizî) şeklinde kaynak göstermiştir.

Çalışmada hadis kaynaklarının gösteriminde bir karışıklık ve eksiklik de göze çarpmaktadır: Bazı yerlerde yukarıdaki hadiste olduğu gibi (Tirmizî) ifadesiyle sadece kitap ismini en kısa anıldığı şekliyle vermektedir. Bazı hadislerde⁴⁵ kaynaklar hiç belirtilmemişken bazı hadislerin kaynakları için de sadece “B”, “K”⁴⁶, “D”,⁴⁷ “M”⁴⁸ “B,M”⁴⁹ “D, T, C”⁵⁰ vb. harf şeklinde kaynak gösterimi yapılmıştır. Bu harflerin hangi kaynak eserleri gösterdiğini akademik çalışma yapanlar, uzmanlar vs. bilebilirler fakat birçok kimse bu harflerin neye işaret ettiğini anlayamayabilir. Bu nedenle ya bu harflerin ne anlama

³⁷ Fussilet 41/30.

³⁸ Muhammed Hamidullah, “Sünnet”, *İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1970), 11/243.

³⁹ el-Mâide 5/67, 92,99.

⁴⁰ en-Nahl 16/43-44,64

⁴¹ el-Ahzâb 33/21.

⁴² *Meâl*, Beşer, 2, 5.

⁴³ Mütercim’in yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-Bakara 2/58.

⁴⁴ el-Bakara 2/74.

⁴⁵ Mütercim’in yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-Bakara 2/7, 2/232, 284; Âl-i İmrân 3/161.

⁴⁶ Mütercim’in yorumu hakkında bk. *Meâl* Beşer, Âl-i İmrân 3/92.

⁴⁷ Mütercim’in yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-Bakara 2/159.

⁴⁸ Mütercim’in yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-Bakara 2/172.

⁴⁹ Mütercim’in yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-Bakara 2/177.

⁵⁰ Mütercim’in yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-Bakara 2/231.

geldikleri eserin başında izah edilmesi veya daha açık ifade ile bu kaynaklar gösterilmesi uygun olurdu. Yine en-Nisâ sûresi 95. âyetin açıklaması sadedinde “Medine’de öyle insanlar kaldı ki, siz her bir yol aldığınızda, her bir vadiyi aştığınızda onlar da sizinle beraberdir...” hadisine yer vermiş ve fakat kaynak olarak “Buhari ve diğerleri”⁵¹ ifadesini kullanmıştır. Burada “diğerleri” ile kastedilenin hangi hadis kaynakları olduğu bilinmemektedir. Dolayısıyla hadis kaynaklarına daha fazla özen gösterilebilirdi.

5. Kur’an Öncesi Kutsal Kitaplara ve Ehl-i Kitab’a Yer Verilmesi

“Ehl-i kitap (Ehlü’l-kitâb)” tamlaması “ilâhî bir kitaba inananlar” anlamına gelir. Kur’an dışındaki ilâhî kitaplarda yer almayan bu terkip, terim olarak Müslümanlar dışındaki kutsal kitap sahibi din mensupları için kullanılır. Ehl-i kitap tabiri Kur’ân-ı Kerîm’de, hepsi de Mekke döneminin sonları ile Medine döneminde inen âyetlerde olmak üzere otuz bir defa geçmektedir.⁵²

Kur’an, “Ehl-i kitap” kavramıyla Hıristiyan ve Yahudilere verilen kitaplardan ve onların Peygamberleriyle (a.s.) olan mücadelelerinden bahsetmektedir. Yine Kur’an’da, “Tevrat” kitabı on altı âyette on sekiz defa⁵³, “İncil” ise on iki âyette⁵⁴ geçmektedir. Bu durumda Kur’an meâllerinde ve açıklamalarında Kitab-ı Mukaddes’ten bahsedilmesi ve ona bazı atıflarda bulunulması tabiidir. Kitab-ı Mukaddese atıfta bulunmak Kur’an öncesi kutsal kitapların hükmünün kaldırıldığı ve tahrif edilmiş oldukları gerçeğini değiştirmemektedir. Aynı zamanda bir meâl veya tefsir çalışmasında onlara atıfta bulunulması Kur’an’a denk tutma ve ortak bir kitap/metin oluşturma anlamına da gelmemektedir.

Beşer’in, Hz. Âdem’in (a.s.) 930 sene yaşaması,⁵⁵ Hz. İbrahim (a.s.) ve Nemrud,⁵⁶ ile ilgili verdiği bilgiler Eski Ahid’de⁵⁷ Hz. İsa’nın (a.s.) on iki havarisi⁵⁸ ile ilgili olarak verdiği bilgiler Yeni Ahidde⁵⁹ yer almaktadır. “Onlara, biz kendisine âyetlerimizi verdiğimiz halde onlardan sıyrılıp uzaklaştığı için şeytanın takip ettiği, böylece yoldan çıkan adamın haberini oku.” âyetinin açıklamasında: “Bu şahsın kim olduğunu âyetler açıklamaz. İlmi ve irfanı olup da yoldan çıkanlar için temsili bir kişilik olabileceğini söyleyenler vardır. Ama aynı kişiden Tevrat’ta da söz edildiğine göre (Bkz. Sayılar, 22/5, 31/8; Yeşu, 13/22)⁶⁰ bu kişi Bel’am bin

⁵¹ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, en-Nisâ 4/95.

⁵² Remzi Kaya, “Ehl-i Kitap”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yay., 1994), 10/516.

⁵³ Muhammed Fuâd Abdülbâkî, *el-Mu’cemü’l-müfehres li-elfâzi’l-Kur’âni’l-Kerîm*, (İstanbul: Çağrı yay., 1990), 58.

⁵⁴ Abdülbâkî, *Mu’cem*, 688.

⁵⁵ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, Âl-i İmrân 3/34.

⁵⁶ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-Bakara 2/258.

⁵⁷ Eski Ahid, Tekvin, 5, 10; Mika, 5.

⁵⁸ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, Âl-i İmrân 3/52.

⁵⁹ Yeni Ahid, Vahiy, 21.

⁶⁰ Her iki kaynaktan Beor’un oğlu Balaam şeklinde geçmektedir.

Bâ’ûra olarak bilinen gerçek bir kişilik olmalıdır.”⁶¹ ifadeleriyle Kitab-ı Mukaddes’e atıf yaparken bazen Kitab-ı Mukaddes’i kaynak olarak göstermeksizin de alıntılar yapmıştır: “Derken Allah’ın izni ile onları hezimete uğrattı. Davud, Calût’u öldürdü...”⁶² âyetiyle ilgili “İki ordunun karşılaşmasında Calût ortaya atılıp meydan okuyunca, Talût karşısına çıkıp onu mağlup edene kızını vereceğini söyledi. Davud çıktı ve Calût’u sapan taşıyla öldürdü.”⁶³ şeklindeki açıklamalar için Taberî tefsiri kaynak olarak gösterilmiştir. Hâlbuki bu bilgiler Eski Ahid’e dayanmaktadır.⁶⁴

6. Sebeb-i Nüzûl

Hz. Peygamber’e (s.a.s.) bir suâl veya bir hâdise dolayısıyla âyetlerin veya bir sûrenin tamamının nâzil olmasına sebep olan şeye “sebeb-i nüzûl” denir.⁶⁵ Kur’an âyetlerinin nerede, ne zaman, hangi olayla ilgili olarak indirildiğinin bilinmesi onu doğru anlamının ayrılmaz bir parçasıdır. Beşer, bu konuda çok farklı kaynaklardan istifade ederek sûre girişlerinde Nîsâ suresi örneğinde olduğu gibi “Osman b. Talha hakkında inen 58. âyeti hariç, sûre Medine’de inmiştir.” şeklindeki ifadeleriyle sebeb-i nüzûlü belirtmiştir. Ayrıca yeri geldiğinde âyet meâllerinin açıklama kısımlarında: “Ma’kıl b. Yesar adında bir sahabinin kız kardeşi boşanmıştı. Kocası ona tekrar dönmek isteyince Ma’kıl engel oldu. Bu âyet-i kerime⁶⁶ bu olay üzerine geldi ve bu engellenmenin doğru olmadığını bildirdi.”⁶⁷ şeklinde sebeb-i nüzûle yer vermiştir.

Sebeb-i nüzûl konusundaki kaynaklarda yer alan bilgileri aktarmanın yanında bunları kritiğe tabi tutarak kendi yaklaşımını da yer yer ifade etmektedir. Örnek olarak, şarabın haram kılınmasına dâir âyet⁶⁸ indirilince, sahabenin zihninde Müslüman olduğu halde içki içmeye devam edip yasak gelmeden vefât eden kimseler hakkında tereddüdün oluştuğu ve bu tereddüdü izale etmek için “İman edip salih amelleri yapanlara yediklerinde bir vebal yoktur...”⁶⁹ âyetinin nazil olduğu, kaynaklarda yer almaktadır.⁷⁰ Beşer, âyetin nüzûl sebebi olarak bu rivayeti kabul etmeyerek âyetin Müslüman olduğu halde içki içmeye devam edip yasak gelmeden vefât eden kimselere hasredilemeyeceğini ve manasının umumî olduğunu şu sözlerle ifade eder: “Ama ‘yeter ki, yapsınlar, etsinler’ gibi şart bildiren

⁶¹ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-A’râf 7/175.

⁶² el-Bakara 2/251.

⁶³ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-Bakara 2/251.

⁶⁴ Eski Ahid, 1 Samuel, 17.

⁶⁵ Muhsin Demirci, “Esbâb-ı Nuzûl”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yay., 2001), 11/360.

⁶⁶ el-Bakara 2/252.

⁶⁷ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-Bakara 2/252.

⁶⁸ el-Mâide 5/90.

⁶⁹ el-Mâide 5/93.

⁷⁰ Tirmizî, “Tefsir”, Mâide 93; Ebû'l-Kâsım Cârullah Mahmud b. Ömer ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvîl fi Vucûhi't-Te'vîl*, (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, t.y.), 1/643.

ifadeler geçmişe değil geleceğe dönüktür. O halde anlamın şöyle olması daha uygun olur: Kişi takvalı olup haramlardan sakınır, salih amelleri yapar ve bu yolda takvasını ve imanını artırmaya devam eder, imanda ve takvada sürekli mesafe kat eder, hatta ihsan noktasına ulaşma yolunda olursa helalinden yiyip içtikleri ona vebal olmaz. Ruhbanlık yapıp yemeyi, içmeyi terk etmesi gerekmez.⁷¹

7. Muhkem ve Müteşabih

Kur’an-ı Kerîm, Hz. Peygamber’e (s.a.s.) indirilirken onun âyetlerinin bir kısmı herkesin anlayabileceği şekilde (muhkem), diğer kısmı da herkesin anlayamayacağı şekilde (müteşâbih)’dir. Diğer bir tabirle muhkem, kendisiyle neyin kastedildiği anlaşılabilir derecede açık olan, manası kolaylıkla anlaşılan ve tek bir anlama delâlet eden âyetlerdir. Müteşabih ise birçok manaya ihtimali olup, bu manalardan birini tayin edebilmek için hârici bir delile ihtiyacı olan âyetlerdir.⁷²

Beşer, Kur’an’da yer alan âyetlerden herkesin anlayabileceği âyetlerin “muhkem”, belli seviyeler için anlamı kapalı âyetlerin de “müteşabih” olduğunu ifade etmektedir. Ona göre bilgi, iman ve amel seviyeleri yükselen insanlar için müteşabih âyetlerin sayısı gittikçe azalır ve en son huruf-u mukattaa kalır.⁷³ Bazı sûrelerin başında bir veya birkaç harfin birleşmesinden meydana gelen ifadeler “el-Hurûf-ı Mukattaa” denilmektedir.⁷⁴ İşte meâl ve tefsir çalışmasında müteşabih âyetlerden olduğu kabul edilen bu huruf-ı mukattaa ile ilgili bilgilere de yer verilmiş, konu ile ilgili farklı görüşler dile getirilmiştir.

Buna karşın yine huruf-ı mukatta açıklamaları için “Kur’an’ın icazını ve eşsizliğini anlatma..., İşte bu kitap sizin de bildiğiniz bu harflerden oluşur.” Denilirken diğer yandan “muhtemelen Resûlullah (s.a.s.) için manası bilinen muhkem sözlerdir”⁷⁵ ifadeleri birbiriyle çelişiyor izlenimi vermektedir. Mukatta harflerinin sadece Resûlullah’ın (s.a.s.) anlayabileceği, başka hiç kimsenin anlayamayacağının savunulması, anlamı insanlar tarafından bilinmeyen âyetlerin, Kur’an’da yer alması itirazlarına da alan açmaktadır. Yine Allah Resûlü’nün manasını bildiği âyetleri ümmetine söylememesi tebliğ sıfatıyla da bir çelişki arz etmektedir.

⁷¹ Mütercim’in yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-mâide 5/93.

⁷² Süyûtî, *İtkân*, 425-426; Cerrahoğlu, *Usûl*, 128.

⁷³ Mütercim’in yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-Bakara 2/1.

⁷⁴ Süyûtî, *İtkân*, 436-437; Cerrahoğlu, *Usûl*, 134.

⁷⁵ Mütercim’in yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-Bakara 2/1.

8. Nesih

Sözlükte “iptal etmek, izale etmek, tebdil etmek, tahvil etmek, nakletmek”⁷⁶ mânalarına gelen nesh kelimesi terim olarak “şer’î bir hükmün daha sonra gelen şer’î bir delille kaldırılmasını veya mukaddes bir metnin ilgasını”⁷⁷ ifade eder. İslam âlimleri, Kur’an’ın bizzat kendisinde neshin bulunup bulunmadığı konusunda farklı görüşler ortaya atmışlardır. Kur’an’da neshin bulunduğunu kabul eden âlimler arasında da sayı bakımından ihtilaf vardır. Onlardan bazıları neshin sadece beş âyette gerçekleştiğini ifade ederken bazıları 200 civarında âyette mevcut olduğunu ileri sürerler.⁷⁸ Beşer, nesh konusunda kendi yaklaşımını ifade etmiş ve neshi, Kur’an’ın önceki kitapların hükmünü kaldırması⁷⁹ ve Hz. Peygamber’in yaşantısında gerçekleşmesi şeklinde kabul etmektedir. Kur’an’ın kendi içerisinde neshin bulunması konusunda ise: “Kur’an-ı Kerim’de bir şey için bir yerde “yapın”, bir başka yerde “yapmayın” denmesi şeklindeki bir nesih ise aklen ve şeran mümkün olmakla beraber âyetlerde bunun açık bir örneği yoktur.”⁸⁰ şeklinde görüşünü dile getirmektedir. Ayrıca, Kur’an’da neshin gerçekleştiği ifade edilen vasiyetle ilgili el-Bakara 2/180 âyeti ve içki ile ilgili el-Bakara 2/219, en-Nisâ 4/43, el-Mâide 5/90 ve en-Nahl 16/67 âyetleri hakkında neshin bulunmadığını ve âyetlerin değişik durumlar için geçerli olduğunu ifade etmektedir.⁸¹

9. Müşkilü’l-Kur’an ve Müşakele

Müşkilü’l-Kur’an, Kur’ân-ı Kerim âyetleri arasında ihtilaf ve tenâkuz gibi görülen keyfiyettir⁸² ki aslında Allah’ın kelâmında böyle bir durumun mevcudiyeti bahis konusu olamaz. Çünkü Cenab-ı Hâk bu hususu bertaraf edecek şekilde meâlen şu beyanda bulunmuştur: “Eğer O, Allah’tan başkası tarafından olsaydı, elbette içinde birbirini tutmayan şeyler bulurlardı.”⁸³ Fakat bilgisizlik sebebiyle veya konuyu derinlemesine değil de yüzeysel şekilde okuyup, ele alan kimse, onun bazı âyetleri arasında ihtilaf olduğunu zannedebilir. İşte bu vehmin giderilmesi Müşkilü’l-Kur’an ilminin alanına girmektedir. Faruk Beşer, Müşkilü’l-Kur’an ilmiyle ilgili kavramsal açıdan herhangi bir bilgiye veya açıklamaya yer vermese de konuyu, geçtiği yerlerde bu ilmin verileri ve çözüm önerileriyle birlikte ele alır. Örnek olarak Kur’an’da insanın/Âdem’in yaratılışıyla ilgili birçok âyette

Ebü’l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, (Beyrut: Dâr-u Sadır, t.y.), 3/61; *Zerkeşî, Burhân*, 2/29; Süyûtî, *İtkân*, 462.

⁷⁷ Cerrahoğlu, *Usûl*, 122; Abdurrahman Çetin, “Nesih”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV. Yay., 2006), 32/579.

⁷⁸ Cerrahoğlu, *Usûl*, 126-127.

⁷⁹ Mütercim’in yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, en-Nahl 16/101.

⁸⁰ Mütercim’in yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-Bakara 2/106.

⁸¹ Mütercim’in yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, en-Nisâ 4/43, el-Mâide 5/90.

⁸² Süyûtî, *İtkân*, 475.

⁸³ en-Nisâ 4/82.

farklı unsurlar sayılmaktadır. Fakat bu âyetler, birbiriyle çelişiyor gibi bir izlenim vermektedir. Beşer, insanın yaratılışıyla ilgili bütün âyetleri başlangıçtan sonuca kadar insanın yaratılış evrelerini sıralayarak açıklar. Ve bu konuda bütün soru işaretlerini giderecek ölçüde sadra şifa bir açıklama getirir:

“Âdem’in yaratılışı Kur’an-ı Kerîm’de bir yerde kuru toprak,⁸⁴ bir yerde süzölmüş toprak,⁸⁵ bir yerde su bulaşmış toprak,⁸⁶ bir yerde cıvık çamur,⁸⁷ bir yerde uzun bekleyiş sebebiyle kararıp bozulmuş, ya da şekillenmiş çamur,⁸⁸ bir yerde de pişmiş çömlek gibi kuru balçıktan olduğu⁸⁹ ifade edilmektedir. Bir yerde Allah, insanı yaratmaya topraktan başladığını, sonra bu sayılan toprak ve çamur aşamasını geçtikten sonra insanın sulbünden fıskıran bir sudan⁹⁰ ve yerinden ayrıldıktan sonra âdî sayılan bir sudan yarattığını⁹¹ söyler. Demek ki insan bir erkekle bir kadından oluşuncaya kadar bu aşamalardan geçmiştir. Bundan sonra meni ve kadının yumurtasının birleşmesinden olan nutfetün emşâc/zigot aşaması gelir.⁹² Bundan sonra ise anne rahmindeki aşamalarıdır: Muhkem bir karargâha ulaşan zigot/nutfe, nutfenin pıhtıya, pıhtının bir parça ete, onun kemiğe ve kemiğin etle bürünmesine, sonra bir başka yaratılışla yeniden inşa edilmesine, insan olarak doğmasına işaret edilir (Müminun 23/12-14).”⁹³

Bedî’ ilminde “bir söz içinde iki kelime arasındaki biçim benzeşmesi” mânasında terim olarak kullanılan ve anlama güzellik katan sanatlardan sayılan müşâkele ise edebî bir amaç veya nükte için bir kelimenin başka bir anlam ve bağlamda tekrar edilmesi demektir.⁹⁴ Müşâkele, Arap dili ve belâğatinin önemli özelliği olarak Kur’an’da⁹⁵ ve hadislerde⁹⁶ yer almakta ve tarihten günümüze bir çok çalışmada özellikle “Müşkilü’l-Kur’an” konusu içerisinde açıklanmaktadır. Meâl ve tefsir çalışmalarında bu konunun açıklanmaması birçok âyetin anlaşılmasını güçleştirmekte ve metin-meâl analizinde problemlere yol açmaktadır.

⁸⁴ Âl-i İmrân 3/59.

⁸⁵ el-Mü’minûn 23/12.

⁸⁶ el-En’am 6/2.

⁸⁷ es-Saffat 37/11.

⁸⁸ el-Hicr 15/26

⁸⁹ er-Rahman 55/14.

⁹⁰ et-Târik 86/6.

⁹¹ es-Secde 32/7.

⁹² el-insan 76/2.

⁹³ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, er-Rahmân 55/14.

⁹⁴ İsmail Durmuş, “Müşâkele”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 154.

⁹⁵ el-Bakara 2/15, 194; Âl-i İmrân 3/54; en-Nisâ 4/142; et-Tevbe 9/179; eş-Şûrâ 42/40; et-Târik 86/15-16.

⁹⁶ İlgili hadisler için bk. Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmiu’s-sahih*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), “İmân”, 32, “Teheccüd”, 18, “Şavm”, 52, “Libâs”, 43; Ebü’l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyri en-Nisaburî, *Sahih-i Müslim*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, (Kahire: Dâru İhyai’l-Kütübü’l-Arabiyye, 1374/1955), “Müsâfirîn”, 215, 221, “Şıyam”, 177.

Örnek olarak; “وَمَكْرُوهًا وَمَكْرًا أَلِيمًا وَاللَّهُ خَيْرٌ الْمَاكِرِينَ” âyetinde “مكر” kelimesi “gizlice hîle yapmak,⁹⁷ hîle ile başkasını maksadından uzaklaştırmak⁹⁸” anlamlarına gelmektedir. Bu âyete meâllerde “Onlar tuzak kurdular. Allah da tuzak kurdu. Allah, tuzak kuranların en hayırlısıdır.”⁹⁹ şeklinde anlam verilebilmektedir. Bu takdirde; Allah’ın tuzak kurması, olumsuz bir yaklaşım olarak Allah Teâlâ ile nasıl bağdaştırılacaktır? Beşer, bu âyete “Allah da tuzak kurdu. En iyi tuzak kuran Allah’tır.” ifadeleriyle meâl verirken açıklama bölümünde “Allah’ın en iyi tuzak kuran olması tuzağa karşılık verip onun zararını yok ettiği içindir.”¹⁰⁰ şeklinde izahta bulunmaktadır.¹⁰¹ Meâl kısmında kullandığı ifadelerden metne sadık kalma amacı taşırken açıklama bölümünde daha açık ve anlaşılır ifadeler kullanmayı uygun görmektedir. Meâli okuyanın zihninde meydana gelebilecek olan “Allah tuzak kurar mı?” vb. sorulara açıklama bölümünde cevap vermeye gayret göstermektedir. Hâlbuki açıklamaya uygun şekilde bir meâl tercih edilse daha tutarlı olurdu. Ayrıca müşahele konusuna giren âyetler beraberce değerlendirilerek konu, daha geniş bir şekilde ele alınabilirdi.

10. Vücûh ve Nezâir

“Vücûh”, “vech” kelimesinin çoğuludur. “Vech”, sözlükte “bir şeyin ön tarafı, zât, yüz, mezheb, yol, bir meselenin bilinen yönü”¹⁰² manalarına gelmektedir. “Nezâir” ise “nazîre” kelimesinin çoğulu olup “şekil, tabiat, fiil ve sözlerdeki benzerlikler”¹⁰³ demektir. Kavram olarak da bir kelimenin, yerine göre farklı anlamlarda kullanılmasına vücûh, farklı lafızların aynı anlamda kullanılmasına da nezâir denir.¹⁰⁴ Kur’an’ın edebî üslubunun ve mucizevî yönünün bir özelliği olan vücûh ve nezâir, meâl ve tefsir çalışmaları için gerekli ilimlerdenidir.¹⁰⁵ Kur’an’da bu konunun birçok örneğini görmek mümkündür.

“الصدقة/Sadaka” kelimesi, “Allah’ın hoşnutluğunu kazanmak için ihtiyaç sahiplerine yapılan gönüllü veya dinen zorunlu maddî yardımları, bu çerçevede verilen para ve eşyayı” ifade etmekte olup birçok âyet ve hadiste farz ibadetlerden birini oluşturan zekât anlamıyla geçmektedir.¹⁰⁶ “إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ” *Zekatlar ancak fakirler, miskinler, zekât çalışanları, kalpleri ısındırılacak olanlar,*

⁹⁷ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 5/183.

⁹⁸ Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb el-İsfahânî, *Müfredât-u elfâzı'l-Kur'an*, thk. Safvan Adnan Dâvudî (Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 1430/2009), 772.

⁹⁹ Diyanet İşleri Meâli (Yeni) (Erişim 22 Eylül 2022), Âl-i İmrân 3/54;

¹⁰⁰ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-Bakara 2/15.

¹⁰¹ Âl-i İmrân 3/54.

¹⁰² İsfahânî, *Müfredât*, 513-514; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 8/555.

¹⁰³ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 5/219.

¹⁰⁴ Zerkeşî, *Burhân*, 1/193; Süyûtî, *İtkân*, 301.

¹⁰⁵ Cerrahoğlu, *Usûl*, 180.

¹⁰⁶ Ali Duman, “Sadaka”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV. Yay., 2008), 35/383-384.

*kölelerin kurtulması, borca batanlar, Allah yolu ve yolda kalmışlar içindir...*¹⁰⁷ âyetinde geçen “الصَّدَقَاتُ” kelimesine bazı meâller “sadakalar (zekâtlar) veya sadakalar/zekâtlar”¹⁰⁸ şeklinde anlam vermişlerdir. Bu durum da âyetin anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Şöyle ki; zekât ve sadaka kavramları İslâmî literatürde eşanlamlı olarak da kullanılmıştır. Fakat bu âyette de kastedilen “zekât” daha çok zorunlu bir ibadet olan ve belli şartları hâiz bir ibadettir. Hâlbuki “sadaka” kavramının öncelikle belirli bir vecîbe tarzında olmayan gönüllü bağış mânası akla gelir. Cami, okul, köprü, aşevi, han, hamam gibi sosyal içerikli hizmetler veren hayır tesislerini oluşturup bunlarla ilgili vakıf müessesesinin ortaya çıkması da sadakalarla mümkün olmuştur.¹⁰⁹ Ayrıca yapılan meâller hangi dilde ise o dilin kelime ve kavramları kullanılmak durumundadır. Türkçede sadaka, “Karşılık beklemeden ihtiyaç sahiplerine, fakirlere verilen para, mal vb. ve dilenciye verilen para”¹¹⁰ anlamına gelmekte olup zekât kelimesini tam karşılamamaktadır. Dolayısıyla âyetin meâlinde “sadaka” kelimesinin kullanımı bir anlam karışıklığına sebebiyet verebilecekken Beşer, doğrudan “zekât” kelimesini kullanarak Türkçe’ye uygun olanı tercih etmiştir.

“الهدى” kelimesi de Kur’an’da birçok anlamda kullanılmaktadır. Süyûtî (ö.911/1505), bu kelimenin on yedi manada kullanıldığını ifade etmektedir.¹¹¹ Beşer, bu kelimenin geçtiği âyetlerin bazılarında “hidayet”¹¹² karşılığını kullanırken diğer âyetlerde “doğru yol,¹¹³ koymak,¹¹⁴ yol göstermek,¹¹⁵ yol bulmak,¹¹⁶ hidayet rehberi,¹¹⁷ (izinden) gitmek,¹¹⁸ (hileye) yol vermek,¹¹⁹ (Allah’a) dönmek,¹²⁰ (doğru yola) iletmek,¹²¹” kelimeleriyle âyetin siyak-sibak çerçevesindeki anlamını tercih etmiştir. Bu yönüyle Beşer’in, vücûh ve nazâir ilminin verilerini gerektiği yerde kullandığı görülmektedir.

¹⁰⁷ et-Tevbe 9/60.

¹⁰⁸ Süleyman Ateş Meâli, Yaşar Nuri Öztürk Meâli, (Erişim 22 Eylül 2022), et-Tevbe 9/60.

¹⁰⁹ Duman, “Sadaka”, 35/384.

¹¹⁰ Güncel Türkçe Sözlük, “Sadaka”, (Erişim 01 Ocak 2023).

¹¹¹ Süyûtî, *İtkân*, 302.

¹¹² el-Bakara 2/5, 38, 157, 159, 258; el-En’am 6/90; Meryem 19/76;

¹¹³ Âl-i İmrân 3/73; el-Kasas 28/57; en-Necm 53/23.

¹¹⁴ el-Fâtiha 1/6.

¹¹⁵ er-Ra’d 19/7; Tâ-Hâ 20/50

¹¹⁶ en-Nahl 16/16.

¹¹⁷ el-Mü’min 40/53.

¹¹⁸ ez-Zuhuruf 43/22.

¹¹⁹ Yûsuf 12/52.

¹²⁰ el-A’râf 7/156.

¹²¹ el-Kasas 28/22.

11. Fıkhî ve İtikâdî Yönü

Beşer, hazırladığı meâlde fıkıh bağlamında “sefih”¹²², “hirâbe”¹²³ vb. kavramlar yanında yemin çeşitleri¹²⁴, öldürme çeşitleri-kıyas¹²⁵, icmâ¹²⁶ vb. temel kaideleri fıkhî açıdan ele alarak açıklamıştır.

Fıkhî konularda farklı mezheplerin görüşlerine yer vermektedir. Boşanan kadınların iddet bekleme süreleriyle ilgili: “Boşanan kadınlar kendi hallerinde üç adet beklerler...”¹²⁷ âyetinde “القرء el-Kar’u” kelimesinin iki anlamından dolayı ihtilaf edilmiştir. Bu kelime hem hayız hem temizlik¹²⁸ anlamına gelmektedir. Anılan meâlde “âdet” ifadesi kullanılarak bir tercihte bulunulmamaktadır. Açıklama bölümünde ise Hanefîlere göre üç adet (üç hayız) olduğunu; Şâfiîlere göre ise üç temizlik süresi olduğunu ifade eder.¹²⁹ Böylece “el-kar’u/âdet” kelimesinin her iki manaya geldiği yine herhangi bir tercihte bulunulmaksızın mezheplerin görüşleri ifade edilmektedir. Bu da fıkhî açıdan bir mezhep tercihi olmadan eserin hazırlandığını göstermektedir.

Beşer, itikadî konularda ise mezheplerin görüşlerinden birini tercih edebilmektedir. Örneğin büyük günah işleyeninin durumu ile ilgili “Allah kendisine şirk koşulmasını affetmez, bunun aşağısını dilediği kimselerden affeder.”¹³⁰ âyetinin; şirk koşmanın dışında hiçbir günahın insanı ebedî olarak cehennemde bırakmayacağını ifade etmektedir.¹³¹ Böylece Mutezile mezhebinin¹³² aksine; büyük günahın, kişiyi isyan ve fıska sevkederse de bir Mümini mutlak mânada fâsık ve fâcir yapmayacağı görüşünü dile getirmektedir. Bu görüşü de Mâtürîdiyye ve Eş’ariyye¹³³ kelâmcıları savunmaktadır.

Hidayet konusunda Kur’an’da üç yüzün¹³⁴ üzerinde âyet vardır. Bu kavramın etrafında İslam âlimleri, çokça görüş serdetmişlerdir. Faruk Beşer, hidâyetin “doğru yolu gösterip açıklama ve ona ulaştırma” olmak üzere iki anlama geldiğini kabul eden Mâtürîdîlerin görüşünü benimsemekte ve âyetlerin meâllerini buna göre vermektedir.¹³⁵

¹²² Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-Bakara 2/13.

¹²³ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-Mâide 5/33.

¹²⁴ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-Bakara 2/225.

¹²⁵ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-Bakara 2/178.

¹²⁶ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, en-Nisâ 4/115.

¹²⁷ el-Bakara 2/228.

¹²⁸ İsfahânî, *Müfredât*, 668.

¹²⁹ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-Bakara 2/228.

¹³⁰ en-Nisâ 4/48.

¹³¹ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, en-Nisâ 4/48.

¹³² Büyük günah işleyen kişi imandan çıkar, fakat küfre girmeyip imanla küfür arasında bir yerde (el-menzile beyne’l-menzileteyn) bulunur. Tövbe ettiği takdirde iman dairesine döner, tövbe etmeden ölürse kâfir muamelesi görür. İlâhî sınırları aşan kimselerin de ebediyen cehennemde kalacağı belirtilmiştir (en-Nisâ 4/14). Mu’tezile kelâmcıları bu görüşü benimsemiştir. Bkz. Adil Bebek, “Kebîre”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV. Yay., 2022), 25/164.

¹³³ Bebek, “Kebîre”, 25/164.

¹³⁴ Abdülbâkî, *Mu’cem*, 731-736.

¹³⁵ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-Fatiha, 1/6; el-En’am 6/87.

İmanı, yalnız kalbin tasdiki ya da yalnızca dilin ikrarı veya kalbin tasdikiyle beraber dilin ikrarı şeklinde tanımlayanlar imanın artma ve eksilme kabul etmeyeceğini ileri sürerken ameli, imandan bir cüz sayanlar onun artıp eksilebileceğini ifade ederler. Hâricîler, Mu'tezile, Zeydiyye, Selefiyye ve Eş'arîlerin çoğunluğu, Ebû Hanîfe (150/767) hariç, diğer fıkıh mezhebi imamları, imanın artacağını ve eksileceğini savunmuşlardır. Enes b. Mâlik (93/712); “İman; söz ve ameldir, artar eksilir” derken, İmam Şâfiî (204/820), Ahmed b. Hanbel (241/855) ve İbn Hazm'ın (ö.456/1064) da aynı görüşü paylaşmıştır.¹³⁶ Mâtürîdîler'le Eş'arîler'in çoğunluğu ise imanın artıp eksilmesini mümkün görmemiştir.¹³⁷ Beşer de, imanda artma ve eksilmenin olabileceğini ifade etmektedir: “İman edenlere ‘iman edin’ denmesi, tam anlamıyla iman edin, imanınızın gereğini yapın demek olabilir. Ayrıca bu ifade gösteriyor ki, iman artabilir ya da eksilebilir. Güçlenebilir ya da zayıflayabilir.”¹³⁸ Dolayısıyla Beşer'in fikhî konularda farklı mezheplerin görüşünü tercihte bulunmaksızın dile getirirken itikâdî konularda mezheplerin görüşlerinde tercihte bulunmaktan kaçınmamıştır.

12. Metne Sadık Anlaşılır Dil Kullanılması

Meâl çalışmalarında gözetilmesi gereken önemli hususlardan birisi de zamanın güncel kelime ve kavramlarının kullanılmasıdır. Bir meâl ve tefsir hangi dilde hazırlanıyorsa onu okuyanların kolayca ve net bir biçimde anlamalarını sağlamak önemlidir. Eğer orijinal dilde bir özel ifade biçimi veya farklı bir üslup varsa ki Kur'an'ın kendine has bir üslubu vardır ve bunlar Kur'an'ın mucizevî yönlerindedir; tercüme edilen dilde aynı özellikler olmadığından tercüme tuhaf ve anlaşılmaz bir hâl alır. Dolayısıyla anlatımı netleştirmek tercih edilebilir. Beşer'in de bu hususu gözetmiş olduğu, günlük kavram ve deyimlerle Türkçenin ifade biçimlerine yer verdiği görülmektedir:

“Yahudiler, Allah'ın bizzat kendisine kafa tutmuş ve İsrâil'in (Yakub'un) O'nu güreşte yendiğini, Allah'ın fakir ve cimri olduğunu söylemişler...”¹³⁹ şeklindeki açıklamasında ve “حَائِبِينَ فَيَنْقَلِبُوا يَكْتَبُهُمْ أَوْ كَفَرُوا الَّذِينَ مِنْ طَرَفًا لِيُقْطَعُ”¹⁴⁰ “Bir de o inkârcıların gücünü kırsın ya da burunlarını sürtsün de yenilip gitsinler diye yaptı.” âyet meâlinde “kafa tutmak” ve “burunları sürtsün” ifadeleri güncel deyimlerdendir. Bu örneklerde olduğu genelde güncel kelime, deyim ve atasözlerinden oldukça istifade etmiştir. Yine “أَمْ هُمْ نَصِيبٌ”

¹³⁶ Ahmed b. Hanbel, Abdullah, Kitâbü's-Sünne, thk. Muhammed b. Saîd b. Sâlim el-Kahtânî, (Suudi Arabistan: 1986), 1/34; İbn Abdülber, Ebû Ömer Yusuf b. Abdillâh b. Muhammed en-Nemerî, *el-İntikâ fî Fedâilî'l-Eimmeti's-Selâseti'l-Fukahâ*, thk. Abdülfettah Ebû Gudde, (Kahire: Dârü İbn Abbâs, 2016), 81; Kâdî İyâz, Ebû'l-Fadl İyâz b. Mûsâ b. İyâz es-Sebtî, *Tertîbü'l-Medârik ve Takrîbü'l-Mesâlik li Ma'rifeti A'lâmi Mezhebi Mâlik*, thk. Ali Ömer, (Kahire: Mektebetü's-Sekâfeti'd-Diniyye, 2009), 2/47.

¹³⁷ Mustafa Sinanoğlu, “İmân”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV. Yay., 2000), 22/213.

¹³⁸ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, en-Nisâ 4/136.

¹³⁹ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-Fatiha 1/7.

¹⁴⁰ Âl-i İmrân 3/127.

يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا Yoksa mülkten bir payları mı var? Öyle olsaydı kimseye zırnık vermezlerdi.”¹⁴¹ âyetinde geçen “نقير” kelimesi “hurma çekirdeğinin ortasında bulunup filizlendiği yarık”¹⁴² “وَلَا تُظْلَمُونَ فَتِيلًا” ... Kıl kadar haksızlığa da uğramazsınız”¹⁴³ âyetinde yer alan “فتيل” kelimesi de “hurma çekirdeğinin yarığında yer alan lif”¹⁴⁴ anlamına gelmektedir. Araplarda hurma çok yaygın ve bilinen bir yiyecek olup onun üzerinden misallerle konu anlatılmıştır. Türkçeye tercümede bu kelimelerin ihtiva ettiği anlam “azlık” üzerinden ele alınarak tercüme ve tefsir yolu tercih edilmiştir. Beşer de bu hususu göz önüne alarak “نقير” kelimesine “zırnık”,¹⁴⁵ “فتيل” kelimesine de “kıl”¹⁴⁶ anlamı vererek âyetin dilimizde daha iyi anlaşılmasını sağlamaya çalışmıştır.

Beşer’in çalışmasının önsözünde mevcut meâllerdeki eksiklikler iki madde olarak dile getirilmektedir:

1. “Günümüz için anlaşılır bir dil kullanmadaki eksiklik,”
2. “Meâllerin, metnin tam tercümesi olmayıp yapanların anladıkları kadarıyla birer kısa tefsir olması.”

Bu iki eksikliği gidermeye çalışmak Beşer’in de ifade ettiği gibi oldukça zor olacak belki de mümkün olmayacaktır. Ayrıca, Kur’an’ın ne dediğini tam tespit ederek ne demek istediğini anlamayı hedef olarak belirlemiştir. Bu amaca ulaşmaya çalışırken bazı kelime ve kavramlar meâlde yer alırken açıklama bölümünde izahlarla konuyu anlatmaya çalışmıştır. Kur’an’ın orijinal metni kutsal olup mütercimim ya da müfessirin, Kur’an lafzının anlaşılması noktasında ortaya koyduğu meâl ve tefsirler yorum ve tercihlerden ibaret olduğundan bunlara kutsiyet atfedilemez. Dolayısıyla tercümenin tam ve anlaşılır olması açısından parantezi açmak mananın ayrılmaz parçaları olan kelimeler ilave etmek kolay ve anlaşılır bir üslup olarak tercih edilebilir. Beşer de meâlinde bu usulü tercih etmiştir.

Beşer, örnek olarak: “*Sizin dininize uyandan başkasına da inanmayın...*’ -De ki, doğru yol ancak Allah’ın doğru dediğidir-. *‘Ta ki, size verilenin benzeri başkasına da verilmiş, ya da Rabbinizin huzurunda onlar size galip gelmiş olmasınlar’ demişlerdi.*”¹⁴⁷ âyetine parantez kullanmadan mana vermiştir. Bu manayı başka meâller ancak parantez içi kelimelerle destekleyerek “*Sizin dininize uyandan başkasına inanmayın’* (dediler). De ki: ‘Şüphesiz hidayet, Allah’ın hidayetidir. Birine, size verilenin benzerinin verilmesinden veya

¹⁴¹ en-Nissâ 4/53.

¹⁴² İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 5/228.

¹⁴³ en-Nissâ 4/77.

¹⁴⁴ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 11/514.

¹⁴⁵ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, en-Nisâ 4/53.

¹⁴⁶ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, en-Nisâ 4/77.

¹⁴⁷ Âl-i İmrân 3/73.

Rabbimizin huzurunda aleyhinize deliller getireceklerinden ötürü mü (böyle söylüyorsunuz)?’ ”¹⁴⁸ şeklinde mana vermektedirler.

“Allah’ı ve müminleri aldatmaya kalkışıyorlar. Oysa kendilerinden başkasını aldatamazlar, ama bunun farkında değildirler.”¹⁴⁹ âyetinde ikinci cümlede münafıkların kendilerinden başkasını aldatamadıklarına hükmedilmektedir. Dolayısıyla birinci cümlede “Allah’ı ve müminleri aldatırlar.” şeklinde kesinlik ifade eden bir yargı ile meâl vermek çelişki olacaktır.¹⁵⁰ Bu çelişkiden kaçınmak üzere âyette “kalkışmak” vb. ifade yer almamasına rağmen bu meâl tercih edilmiştir. Meâlde yer verilen bu ifadeler sonraki cümleden hareketle âyete anlaşılır ve çelişki içermeyen bir anlam verme düşüncesinden ileri gelmektedir. “Eğer kulumuza indirdiğimiz kitap konusunda kuşkunuz varsa...”¹⁵¹ âyetinde de “Kitap” kelimesi geçmemesine rağmen meâlin anlaşılır olması adına bu kelime ilave edilmiştir.¹⁵² “...Allah, onunla pek çok kimseyi dalaletе düşürür, pek çoğunu da hidayete erdirir...”¹⁵³ âyetinde birçok mütercim “Allah” lafzının metinde geçmemesinden ötürü parantez içerisinde vermektedir.¹⁵⁴ Neticede; kelime, kavram, şahıs gibi açıklamaların parantezden arındırılması, metne akıcılık katarken anlam kargaşasını önlemektedir.

Hemen bütün meâllerden farklı bir durum da ardarda gelen ilintili âyetlerin ortak bir metin halinde tercüme edilmemesidir. Ele alınan meâlin hiçbir yerinde birkaç âyet ortak bir metinle tercüme edilmemiş, her bir âyete ayrı meâl verilmiştir. Bu da bir âyetin meâlinin tam anlaşılmasını ve metindeki kelimelerin tam karşılığının tespit edilmesini kolaylaştırmaktadır.

Her dil, teknolojik gelişmeler, başka dillerle kaynaşma vb. sebeplerle günden güne kelimelerini zenginleştirirken geçmişte kullanılan bazı kelimeler de kullanımdan kalkabilmektedir. Yeni hazırlanan meâllerin güncel dili tercih etmesi ise etkinliğini artıran bir husus olmaktadır. Beşer’in hazırladığı meâlde güncel olmayan, günümüz insanının artık kullanmadığı bazı kelime, kavram ve bağlaçların kullanıldığı da görülmektedir: “İbtihal”¹⁵⁵ gibi Türkçe olmayan, Arapça ifadelerin latinize edilmiş şekli veya “şu halde, artık” anlamına

¹⁴⁸ Diyanet İşleri Meâli (Yeni) (Erişim 22 Eylül 2022), Âl-i İmrân 3/73.

¹⁴⁹ el-Bakara 2/9.

¹⁵⁰ Aynı ayetin meâlleri hakkında bk. “Cenâb’ı Allah’ı ve müminleri (sahabeyi) aldatırlar.” Ali Fikri Yavuz Meâli (Erişim 22 Eylül 2022); “Bunlar Allah’ı ve mü’minleri aldatmaya çalışırlar.” Diyanet İşleri Meâli (Yeni) (Erişim 22 Eylül 2022), el-Bakara 2/9.

¹⁵¹ el-bakara 2/23.

¹⁵² Bk. “Eğer kulumuza indirdiklerimizden herhangi bir şüpheye düşüyorsanız, haydi onun benzeri bir süre getirin.” Diyanet Vakfı Meâli (Erişim 22 Eylül 2022), el-Bakara 2/23.

¹⁵³ el-bakara 2/26.

¹⁵⁴ Bk. Diyanet İşleri Meâli (Yeni); Hayrat Neşriyat Meâli; Süleyman Ateş Meâli (Erişim 22 Eylül 2022), el-Bakara 2/26.

¹⁵⁵ Mütercimin yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-Mâide 3/61.

gelen “imdi”,¹⁵⁶ “soy-torun” anlamına gelen “ahfad”,¹⁵⁷ vb. kelimeleri gibi. Aynı şekilde “أَصْحَابِ النَّارِ”¹⁵⁸ ifadesi, el-Mâide sûresi 29. âyette “cehennemlikler” olarak ifade edilirken ez-Zümer sûresi 8. âyette “ateşin adamları” şeklinde Türkçede pek de anlaşılamayacak manaların verilmesi uygun düşmemektedir. Bu kullanımlar da metne sadık olmanın yanında anlaşılır bir dil kullanma ikilemi arasında kalmanın neticesi olarak meydana geldiği söylenebilir.

13. Güncel Meselelere Yer Verilmesi

Hazırlanan meâl ve tefsirlerin günün problemlerine ve yeni ortaya çıkan meselelere yer vererek güncelliğini ortaya koymaları uygun olur. Bu bağlamda ele alınan eserde: “Yahudiler, Hıristiyanların bir temel üzerinde olmadığını söyledi; Hıristiyanlar da Yahudilerin bir temelini olmadığını söyledi...”¹⁵⁹ âyetinin açıklama bölümünde şu ifadelerle yer verilmektedir: “Siz de ey Müslümanlar, onlara benzeyip bir grubunuz öbür grubu, bir cemaatiniz öbür cemaati tekfir etmeyin, delilsiz olarak suçlamayın denir gibidir.”¹⁶⁰ Yine “kendi kendini aklayanları görüyorsun değil mi? Oysa Allah dilediğini aklar...”¹⁶¹ âyetinin açıklama bölümünde günümüz tarikat ve cemaatlerinde şeyh ve liderleri her halükârda temize çıkarmaya çalışanlara bir uyarının yapıldığı “...Vekil olarak Allah yeter.”¹⁶² âyetinin açıklamasında da tarikat şeyhlerini “Allah’ın vekili” gibi gören¹⁶³ mürid veya müntesiplere tarizde bulunduğu belirtilmektedir.¹⁶⁴ Bir başka âyetle ilgili olarak da¹⁶⁵ tasavvuf/tarikat ve cemaat mensuplarını üstad ve şeyhlerinin görüşleriyle ilgili olarak insanları sorgulamaya davet ettiği dile getirilmektedir. Böylece günümüzdeki cemaat, tarikat ve İslâmî camiaların eksik veya hatalı olduğunu düşündüğü hususları Kur’an’dan istifadeyle zikredilmektedir.

Birçok tefsir ve meâl, geçmişin gölgesinde kalarak yeni bir söz söylemeksizin tekrarlardan ibaret iken Beşer, “âyet-i kerimeyi anlama konusunda çoğu tefsirlerin söyledikleri ikna edici değildir bizim vardığımız sonuç şudur:”¹⁶⁶ şeklindeki ifadeyle gerektiğinde delilleriyle beraber yeni ve farklı bir tefsir ortaya koymaktadır.

Tefsirler ve meâllerin geçmiş zamanın birikimleri üzerine çağın sorunlarına ışık tutacak boyutta olması gerektiği bilinmektedir. Beşer, bu yaklaşımla günümüzle birlikte

¹⁵⁶ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl, Beşer*, el-Bakara 2/130.

¹⁵⁷ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl, Beşer*, el-Bakara 2/140.

¹⁵⁸ el-Mâide 5/29; ez-Zümer 39/8.

¹⁵⁹ el-Bakara 2/113.

¹⁶⁰ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl, Beşer*, el-Bakara 2/113.

¹⁶¹ en-Nisâ 4/49.

¹⁶² en-Nisâ 4/171.

¹⁶³ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl, Beşer*, en-Nisâ 4/171.

¹⁶⁴ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl, Beşer*, en-Nisâ 4/49.

¹⁶⁵ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl, Beşer*, el-Bakara 2/260.

¹⁶⁶ Mütercimim yorumu hakkında bk. *Meâl, Beşer*, el-Mâide 5/93.

daha fazlasıyla da geleceği ilgilendiren bir problem olarak karşımıza çıkan iklim krizi ve “GDO’lu (genetikleri, çeşitli tekniklerle kalıtsal değişikliğe uğratılan organizmalar) ürünler” ile ilgili yorumlara da yer vermektedir. Bu bağlamda “Dönüp gittiğinde ise dünyadaki koşuşturması, orada fesat çıkarmak, harsı da nesli de helak etmek içindir.”¹⁶⁷ âyetiyle ilgili olarak şu açıklamaları yapmaktadır:

Hars; ekin demektir... “Hars”ın kültür diye anlaşılması da mümkündür. Nesli helak etme de yine mecaz olarak böyle ahlâkî bir yozlaştırmayı anlatıyor olabilir. Ama hem harsi hem nesli helak etme, kelimelerin hakikat anlamıyla bitkilerin ve canlıların genleriyle oynayıp onların fitratlarını bozma demek olduğu da açıktır. Fesat, düzeni bozma, dağıtma demektir. Bugün için genetiğin genlere, bitkilere ve hayvanlara müdahale etmesini ve GDO’lar oluşturmalarını böyle anlayabiliriz.¹⁶⁸

Eserin öne çıkan özelliklerinden birisi de âyetin meâlini takip eden açıklama kısımlarında, Kur’an’ın bir kısım bilimsel gelişmelere ışık tuttuğu hususlara yer vermesidir: “*Hani Rabbin Âdemoğullarından, onların sırtlarından zürriyyetlerini almış, onları kendi kendilerine şahit tutmuş ve ben sizin Rabbiniz değil miyim, demişti. Onlar da evet şahidiz demişlerdi...*”¹⁶⁹ âyetiyle ilgili açıklama kısmında:

Bir izaha göre Allah bizim bilmediğimiz bir şekilde Âdem’den dünyanın sonuna kadar gelecek nesilleri her birini babasının sulbundan alıp onlarla böyle bir misak/ahitleşme yapmıştır... DNA sarmalını, ondaki genleri ve içerdikleri akıl almaz bilgiyi öğrendikçe bugün bizim bunu anlamamız kolaylaşır sanıyorum. Bu misak alma olayı ister sadece ruhlarla olsun ister her bir insanın bedeniyle olsun, beden de ancak ruhla insan olacağına göre her halükârda ruhların bulunduğu bir meclistir. Ruhun önceden yaratılmadığı görüşünü alsak bile bunda bir imkânsızlık yoktur. Çünkü bu mesele zaten zaman ve mekân aşımı bir meseledir. Dünyanın en sonunda yaratılacak bir beden ya da ruh ile Allah’ın ezelde an olarak konuşması mümkündür.¹⁷⁰ ifadeleriyle modern bilimin verileri âyetin yorumuna dâhil edilmektedir.

14. Allah’ın Güzel İsimleri ve Kıssalarla Peygamberler Tarihini Ele Alması

Kur’an’da işaret edildiği üzere insan, sadece Allah’a kulluk etmek için yaratılmıştır. Kur’an’ın ana mihveri de kendisine kulluk edeceğimiz Allah’ı, isim ve sıfatlarıyla tanıtmaktır. İmam Şafi’î’nin (ö. 204/820) “Ümmetin söylediklerinin tamamı sünnetin şerhidir. Sünnetin tamamı da Kur’ân’ın şerhidir. Kur’ân’ın bütünü ise Allah’ın isim ve

¹⁶⁷ el-Bakara 2/205.

¹⁶⁸ Mütercim’in yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-Bakara 2/205; Ayrıca GDO’lu ürünlerle ilgili olarak yine Mütercim’in yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, en-Nisâ 4/119.

¹⁶⁹ el-A’râf 7/172.

¹⁷⁰ Mütercim’in yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-A’râf 7/172.

sıfatlarının şerhidir.”¹⁷¹ sözü de bu hakikati en veciz bir şekilde dile getirmektedir. Bu açıdan ele alınan eserde, Kur’an’da yer alan Allah’ın isimlerinin ayrı bölüm olarak ele alınması kayda değer ve önemli bir husustur denebilir. Beşer, Kur’an’da geçen Allah’ın isimlerini, geçtiği âyetin meâlinde “Rahîm/Çok merhametli” gibi orijinali ve anlamıyla birlikte vermiş, âyetin açıklamasında bu isimlerle ilgili bilgiler vermiş¹⁷² ve ayrıca eserinin sonuna da “Allah’ın isimleri” başlığıyla ayrı bir bölüm¹⁷³ ayırmıştır. Böylelikle Kur’an metnine sadık kalınarak özgün tercüme yapılmaya gayret edilmiş, okuyucu için bir anlama kolaylığı sağlanmış ve Kur’an’ın önemli konularından birisi eğitici ve öğretici bir fonksiyonla hayata geçirilmiştir.

Kur’an, Allah’ın mesajlarını insanlığa ulaştıran başta Hz. Muhammed (s.a.s.) olmak üzere bazı peygamberleri ve onların kavimleriyle olan mücadelelerini de anlatmaktadır. Değişik sûrelerde farklı konularla birlikte peygamberlerden bahsedilirken ele alınan eserde peygamberlerin hayatlarının tarihi süreçleriyle yer alması, bahsedildikleri âyetlerin daha iyi ve verimli bir şekilde anlaşılmasına hizmet etmektedir. Eserin sonunda öncelikle resul-nebi kelimelerinin anlamları ve arasındaki nüans ele alınarak bütün peygamberlerin (a.s.) hayatlarına ayrı ayrı yer verilmesi¹⁷⁴ çalışmaya özgünlük katmıştır.

15. Te’kid İfadeleri ve Çelişkili Lafızların Kullanılmasındaki Hatalar

Ele alınan meâlde karşılaşılan bir kısım eksiklikler olduğu düşünülen bazı şeylerin de mevcudiyeti göze çarpmaktadır. Tespit edilen hususların ortaya konulması kendisinin de ifade ettiği üzere bundan sonraki eserlerin hazırlanmasında daha verimli çalışmaların yapılmasına katkı sağlayacaktır.

Kur’an’ın mucize yönlerinden birisi de te’kid yani manayı kuvvetlendirme gibi Arap dilinin özelliklerini bütün yönleriyle yansıtmasıdır. Kur’an meâllerinde, sayıca oldukça fazla olan her te’kidin, anlama etkisi göz önünde bulundurularak çeviri yapılması uygun olmaktadır. Ele alınan meâlde manası ihmal edilen te’kid ifadeleriyle ilgili bazı örnekler şunlardır:

“إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ”¹⁷⁵ âyetinde yer alan te’kid göz önünde bulundurulmadan “Takvalı olup korunanlar ise cennetlerde pınar başlarında olacaklar,” şeklinde mana verilmiştir. Oysa “şüphesiz, gerçekten, muhakkak, mutlaka, elbette” vb. ifadelerle mana pekiştirilerek verilebilirdi.

¹⁷¹ Zerkeşî, *Burhân*, 1/6.

¹⁷² Mütercim’in yorumu hakkında bk. *Meâl*, Beşer, el-Fatiha 1/1.

¹⁷³ *Meâl*, Beşer, 1331-1346.

¹⁷⁴ *Meâl*, Beşer, 1347-1358.

¹⁷⁵ el-Hicr 15/45.

Arap dilinde “fasıl zamiri” de tekid ifadelerindedir. İsim cümlesini sıfat tamlamasından ayırt edebilmek için, mübteda ile haber arasına getirilen fasıl zamiri bu görevinin yanı sıra bir nevi tekit görevi de yapar. Durumu veya olayı Allah’tan başkasına izafe eden kimselerin bulunduğu hallerde tekid ifadesi olarak fasıl zamirinin getirilir ki;¹⁷⁶ bunu meâlde yansıtmak daha münasip olur. Beşer, meâl çalışmasında “إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ”¹⁷⁷ âyetine “Çünkü O Tevvâb’tır/tövbeleri çok kabul eder, Rahîm’dir/çok merhametlidir.” “إِنَّهُ”¹⁷⁸ âyetine de “İlkin yaratan da tekrar eden de odur.” şeklinde mana vermektedir. Âyetlerin meâllerinde “şüphesiz, gerçekten, kuşkusuz” vb. ifadelerle fasıl zamirinin tekit manası verilmesi uygun olurdu.

Kur’an’da zikredilen tüm ifadeler yerli yerinde kullanılmıştır. Kur’an’ın ifadeleri, daha uygunu bulunmayacak şekilde seçilmiş ve manayı en güzel ifade eden bir tertip ile dizilmiştir. Bununla alakalı olarak Arapça’da harf-i cerler, birlikte kullanıldıkları kelimelerin anlamını ciddi bir şekilde etkilemekte, harf-i cerle cümlelerin anlamı kuvvetlenmektedir.¹⁷⁹ Ancak bazı yerlerde bu anlam vurgusuna dikkat edilmediği görülmektedir: “وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا”¹⁸⁰ âyetine “...Rabbin yaptıklarınızdan gafil değildir.” Şeklinde mana verirken âyetin meâlinde te’kid ihmal edilmiştir. Oysa “وَمَا أَوْلِيَاكَ بِالْمُؤْمِنِينَ”¹⁸¹ âyetinde “Onlar asla mümin degillerdir.” şeklinde ifade ettiği gibi manaya “asla” vb. ifadeleri ilave edilebilirdi.

Ele alınan meâl ve kısa tefsirin âyet meâlleri, açıklama bölümleri veya farklı âyet meâllerinin tercümelerinde bir kısım çelişkiler de göze çarptığı söylenebilir:

Aynı sûre içerisinde Allah’ın sıfatları ile ilgili âyette “Rahman ve Rahîm Allah’ın adıyla”¹⁸² şeklinde meâl verilirken diğer âyette “Rahman ve Rahîm olan Allah’ın”¹⁸³ şeklinde meâl verilmektedir. Bir âyette yer almayan “olan” kelimesi diğerinde geçmektedir. Bu kelime hakkındaki değerlendirmelerden birisi şöyledir:

“Rahmân ve rahîm olan” sıfat bağındaki “olan” ifadesi olumsuz bir ilham ve zannı çağrıştırmaktadır. Çünkü “olmak” fiili, dilimizde hem var olma hem de bir halden başka bir hale dönüşme manalarını müştereken barındırdığından, önce değildi de sonradan “Rahmân, Rahîm oldu, sonradan meydana geldi” anlamlarını ifade edebilir. Dolayısıyla sıfat bağının düşürülmesiyle “Rahmân, Rahîm Allah’ın ismiyle” şeklindeki meâl daha isabetli görünmektedir.¹⁸⁴

¹⁷⁶ Süyûtî, *İtkân*, 522.

¹⁷⁷ el-Bakara 2/37.

¹⁷⁸ el-Burûc, 85/13.

¹⁷⁹ Muhammed Aydın, “Kur’an Meâllerinde İ’rab Bağlamında Tercüme Problemleri”, *Kur’an Meâlleri Sempozyumu*, (Ankara: D.İ.B. Yayınları, 2007), 302.

¹⁸⁰ en-Neml 27/93.

¹⁸¹ en-Nûr 24/47.

¹⁸² el-Fatiha 1/1.

¹⁸³ el-Fatiha 1/3.

¹⁸⁴ Yazır, *Hak Dîni*, 1/40; Hatice Şahin Aynur, “Kur’an-ı Kerîm’de Rahmân ve Rahîm’in Esmâ-i Hüsnâ ile Kullanım Alanları”, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 0 / 12 (Ekim 2018), 63.

Sonuç

İnsanlığa gönderildiği zamandan günümüze kadar Kur’an üzerine yapılan çalışmalar çok fazladır ve bu çalışmalar kıyamete kadar da devam edecektir. Yeni hazırlanacak meâl ve tefsirlerin, öncekilerin bir tekrarı olmasından kaçınılması hem insanlık için hem de ilim dünyası için daha faydalı olacaktır. Bu bağlamda Faruk Beşer’in hazırlamış olduğu *Kur’ân-ı Hakîm’in Meâli ve Kısa Tefsiri: Temel Kur’ân Kavramları Sözlüğü* isimli çalışmanın, Kur’an’ın anlaşılması adına yoğun bir çaba sonucu ortaya çıktığı görülmektedir. Beşer, çalışmasında Kur’an’ın Kur’an’la ve hadisle açıklanmasına önem vermiş, sebab-i nüzule değinmiş, Kur’an öncesi Kutsal Kitapların metinlerine atıflarda bulunmuştur. Çalışmada muhkem-müteşabih, nâsih-mensuh, müşkilü’l-Kur’an, müşakele, vücuh, nezâir, gibi Kur’an ilimlerine de yer verilmiştir. Fıkhî konularda farklı mezheplerin görüşlerini tercihte bulunmaksızın zikrederken itikâdî açıdan bir mezhep tercihinde bulunmaktan kaçınmamıştır.

Beşer, eserinde güncel dilde yer alan kelime, kavram ve atasözlerini kullanmaya özen göstermiştir. Birçok meâlde kullanılan parantezleri ve bazen birkaç âyeti birlikte meâllendirme gibi yöntemleri hiç kullanmamış, parantez olmaksızın ve her bir âyet ayrı ayrı meâllendirilmiştir. GDO’lu gıdalar gibi çağın problemlerine, günümüz tarikat ve cemaatlerinde görülen bir kısım tartışmalı konulara değinmekten kaçınmamıştır.

Âyetin meâlindeki kavramları, geçtiği yerde açıkladığı gibi bazı kavramları da eserin sonuna ilave ettiği kavramlar sözlüğünde açıklamıştır. Kavramların açıklanmasıyla da âyetin anlaşılması kolaylaştırılmıştır. Kur’an’da geçen Allah’ın isimlerini hem geçtiği bölümlerde hem de yine eserin sonuna konulan esmâ-i hüsnâ bölümünde genişçe tanıtmıştır. Kur’an’da isimleri yer alan peygamberlerin hayatları ve kıssalarda geçen olaylar kronolojik olmayan tarzda ve farklı sûrelerde anlatılmaktadır. Beşer, eserinin sonuna Kur’an’da adı geçen peygamberler bölümü ilave ederek başta nebî-resûl farkı olmak üzere peygamberlerin hayatlarını anlatmaktadır. Böylece Kur’an’ın temel amaçlarından olan Allah’ın tanıtılmasına daha fazla özen gösterilmiş, Allah’ın yeryüzüne gönderdiği elçilerin hayatları öğrenilerek kendileri ile ilgili âyetlerin daha iyi anlaşılması sağlanmıştır denilebilir.

Beşer, Kur’an meâl ve kısa tefsirini günümüz meselelerine çözüm bağlamında ele alırken mevcut açıklamaların/tefsirlerin yanında kendi görüşünü katıyet ve bağlayıcılık ifade etmeyecek şekilde son derece naif olarak dile getirmiştir. Bununla birlikte kullandığı kaynaklar için gösterdiği atıfları akademik çalışmalarda olduğu şekilde veya ona yakın bir usûlle yapsaydı okuyucu için daha istifadeli bir durum ortaya çıkabilirdi. Aynı şekilde hadis kaynaklarında da tek bir usulle kaynak gösterimi yapılabilirdi.

Mevcut meâllerin eleştiriye tâbî tutulması ve ilim dünyasına yapılacak katkı açısından tutarlı ve yapıcı eleştirinin olması bir zenginliktir. Kur’an’ın meâl ve tefsiri üzerine çalışılırken me’hazin kutsiyeti unutulmamakla birlikte âyetteki harf ve kelime seçimi, cümle öğelerinin dizilişi/i’rab gibi gramatik konulardan hitap ettiği zaman, zemin, durum ve şartlara kadar bütün detaylar gözetilerek mana ortaya çıkarılmaya çalışılmalıdır. Bütün bu çalışmalar yapılırken günümüze kadar yazılan meâl ve tefsirlerden istifade etmenin yanında özellikle modern zamanlarda meâller üzerine yapılan tez, makale, araştırma, sempozyum, panel vs. çalışmalardan da mutlaka istifade edilmelidir. Bu alanda yapılan eleştiriler göz önünde bulundurularak sahit kaynaklarla doğruluğu tespit edilen eleştirilerin yeni çalışmalarda göz ardı edilmemesi hedef ittihaz edilmelidir.

REFERENCES/KAYNAKÇA

- Abdülbâkî, Muhammed Fuâd. *el-Mu’cemü’l-müfehres li-elfâzi’l-Kur’âni’l-Kerîm*. İstanbul: Çağrı yay. 1990.
- Ahmed b. Hanbel, Abdullah. *Kitâbü’s-Sünne*. thk. Muhammed b. Saîd b. Sâlim el-Kahtânî. Suudi Arabistan: y.y. 1986.
- Ahmet Tekin Meâli. Erişim 22 Eylül 2022. <https://kuranmaeli.com>
- Ali Fikri Yavuz Meâli. Erişim 22 Eylül 2022. <https://kuranmaeli.com>
- Aydın, Muhammed. “Kur’an Meâllerinde İ’rab Bağlamında Tercüme Problemleri”. *Kur’an Meâlleri Sempozyumu*. Ankara: D.İ.B. Yayınları, 2007.
- Aydar, Hidayet. *Kur’an-ı Kerîm’in Tercümesi Mes’alesi*. İstanbul: Kur’an Okulu Yay. 1996.
- Aydar, Hidayet. “Kur’an”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yay., 2002. 26/404-409.
- Aynur, Hatice Şahin. “Kur’ân-ı Kerîm’de Rahmân ve Rahîm’in Esmâ-i Hüsnâ ile Kullanım Alanları”. *Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 0/12 (Ekim 2018). 69-94.
- Bebek, Adil. “Kebîre”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV. Yay. 2022. 25/163-164.
- Bilen, Osman. “Tercüme ve Meâl Farklı mı?: ‘Kur’an Meâli’ Kavramı Üzerine Bir Çözümleme”. *Kur’an Meâlleri Sempozyumu- eleştiriler ve öneriler- (1)*. Ankara: DİB Yay., 2007.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmiu’s-sahîh*. 3 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Baskı, 1992.
- Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir Usûlü*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay. 1979.
- Cerrahoğlu, İsmail. “Garîbü’l-Kur’ân”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yay., 2001. 13/379-380.
- Çetin, Abdurrahman. “Nesih”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ankara: TDV. Yay. 2006. 32/579-581.

- Dârimî, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fazl. *Sünenü'd-Dârimî*. thk. Mustafa Dib el-Buga. 2 Cilt. Dimaşk:Darü'l-Mustafa, 2007/1428.
- Demirci, Muhsin. “Esbâb-ı Nuzûl”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yay. 2001. 11/360-362.
- Diyanet İşleri Meâli (Yeni). Erişim 22 Eylül 2022. <https://kuranmaeli.com>
- Diyanet Vakfı Meâli. Erişim 22 Eylül 2022. <https://kuranmaeli.com>
- Duman, Ali. “Sadaka”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV. Yay. 2008. 35/383-384.
- Durmuş, İsmail. “Müşâkele”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 154-155.
- Durmuş, İsmail. “Garîbü'l-Kur’ân”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yay., 2001. 13/379-380.
- Dündar, Mazhar. *İlâhî Hitabın Mahiyeti*. Ankara: İlâhiyât Yayınları. 2021.
- Elmalılı Meâli (orj.). Erişim 22 Eylül 2021. <https://kuranmaeli.com>
- Güncel Türkçe Sözlük. Erişim 01 Ocak 2023. <http://sozluk.gov.tr>
- Hamidullah, Muhammed. “Sünnet”, *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1970), 11/242-245.
- Hayrat Neşriyat Meâli. Erişim 22 Eylül 2022. <https://kuranmaeli.com>
- İbn Abdülber, Ebû Ömer Yusuf b. Abdillah b. Muhammed en-Nemerî. *el-İntikâ fî Fedâilî'l-Eimmeti's-Selâseti'l-Fukahâ*. thk. Abdülfettah Ebû Gudde. Kahire: Dârü İbn Abbâs, 2016.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' el-Kureşî ed-Dimaşkî. *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Kerîm*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Müfid. 1403/1983.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî. *Lisânu'l-Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, t.y.
- İbn Teymiyye, Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm. *Mukaddime fî usûli't-Tefsîr*. thk. Adnan Zerzur. y.y., 2. Baskı, 1392/1972.
- İsfahânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb. *Mukaddimetu cami'î't-tefâsîr*. thk. Ahmed Hasen Ferhât. Kuveyt: Dâru'd-Da've, 1984.
- İsfahânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb. *Müfredât-u elfâzı'l-Kur'an*. thk. Safvan Adnan Dâvudî. Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 1430/2009.
- İsmail Hakkı İzmirli Meâli. Erişim 22 Eylül 2021. <https://kuranmaeli.com>
- İnan, Abdülkadir. *Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçe Tercemeleri Üzerinde Bir İnceleme*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., 1961.
- Kâdî İyâz, Ebü'l-Fadl İyâz b. Mûsâ b. İyâz es-Sebtî. *Tertîbü'lMedârik ve Takrîbü'l-Mesâlik li Ma'rifeti A'lâmi Mezhebi Mâlik*. thk. Ali Ömer. Kahire: Mektebetü's-Sekâfeti'd-Diniyye, 2009.

- Kaya, Remzi. “Ehl-i Kitap”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yay., 1994. 10/516-519.
- Kur’an-ı Hakîm’in Meâli ve Kısa Tefsiri Temel Kur’an Kavramları Sözlüğü*. çev. Faruk Beşer. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, 2021.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyin b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyri en-Nisaburî. *Sahih-i Müslim*. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 5 Cilt. Kahire: Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1374/1955.
- Nursî, Bediüzzaman Said. *Sözler*. İstanbul: Envar Neşriyat, 1991.
- Nursî, Bediüzzaman Said. *İşârâtü'l-i'caz fî Mezanni'l-îcâz*. çev. Abdülmecid Nursî. Ankara: D.İ.B. yay., 4. Baskı, 2015.
- Ömer Nasuhi Bilmen Meâli. Erişim 22 Eylül 2021. <https://kuranmaeli.com>
- Sinanoğlu, Mustafa. “Îmân”. *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV. Yay., 2000. 22/212-214.
- Süleyman Ateş Meâli. Erişim 22 Eylül 2022. <https://kuranmeali.com>
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî eş-Şâfî. *el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'an*. thk. Şuayb el-Arnaud. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1. Baskı, 1429/2008.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi. *el-Câmiü's-sahih=Sünenü't-Tirmizî*. thk. Ahmed Muhammed Şakir. Kahire: Mustafa el-Babi el-Halebî, 1937.
- Tûfî, Necmüddîn Süleyman b. Abdülkavî. *el-İksîr fî ilmi't-tefsîr*. thk: Abdulkadir Hüseyin. Kahire: Mektebetü'l-Adâb, 1977.
- Yaşar Nuri Öztürk Meâli. Erişim 22 Eylül 2022. <https://kuranmeali.com>.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dîni Kur'ân Dili*. 10 Cilt. İstanbul: Nebioğlu Basımevi, 1960.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Cârullah Mahmud b. Ömer. *el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvil fî Vucûhi't-Te'vîl*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, t.y.
- Zerkeşî, Bedreddin Muhammed b. Abdillah. *el-Burhân fî ulûmi'l-Kur'an*. thk. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Marife, 2. Basım, t.y.